

Gellu Dorian

LAURENȚIU ULICI – O INSTITUȚIE NEFINANȚATĂ

Dacă ar fi să-mi aduc aminte când am dat pentru prima dată ochi în ochi cu Laurențiu Ulici – și desigur că îmi aduc aminte! –, asta era prin 1971. În aula Liceului „A.T. Laurian” din Botoșani, unde nu de mult venisem prin transfer de la Liceul „Dragoș Vodă” din Cîmpulung Moldovenesc, de unde fusesem „izgonit”, cu o tunsoare chilug, de profesorul de fizică Mezinu, care-mi era și diriginte. Timid și retras, în minte cu versurile mele de început, care mă chinuiau de prin 1969, stăteam pitit în sala bușită de elevi și profesori. Deci în acea aula, se petrecea o întâlnire cu mulți scriitori, printre care și Laurențiu Ulici. Auzisem de el. Citisem câte ceva prin presă. Promoția '70, din care făcea parte abia se profila, căreia i-a devenit criticul cel mai aplicat, prin rubrica sa din „România literară”, *Prima verba*. Încă nu debutasem. Mi se pregătea o pagină în revista „Lyceum”, care apărea la renumitul liceu botoșănean. Aula se ticsise de elevi și profesori, iar pe scenă, la o masă lungă acoperită cu o față de masă roșie, erau în jur de zece invitați. Cel care i-a prezentat era poetul Lucian Valea, care conducea Cenaclul „Mihai Eminescu” de la Casa Corpului Didactic din Botoșani, cenaclu în care încă nu îndrăznisem să calc. După ce au vorbit scriitorii, Laurențiu Ulici a întrebat dacă este cineva prin sală care scrie versuri. Știam că erau mai mulți pe acolo care cochetau cu poezia. Eram nou venit și nu îndrăzneam să le-o iau înainte celorlați. Însă cum am văzut că niciunul dintre cei care umpleau paginile revistei „Lyceum” – adică nici Monica Bordeianu, nici Silviu Hoișie, nici Ioan Holban, nici Jana Segal, nici eminenta liceului, Gheorghiu, numele mic nu mi-l mai amintesc acum, aflați în grațiile profesorilor de română, nu dorea să se exprime –, din banca mea, unde mă aflam ochi și urechi la cei de la prezidiu, am ridicat două degete și am cerut voie să citesc un poem. Ochii celor din jur s-au ținut spre mine, citind în mirările lor, ba chiar și ale profesorilor care nu mă cunoscuseră încă, întrebarea „Cine o mai fi și ăsta?”. Și am vrut să mă așez la loc, să nu mai citesc. Însă Laurențiu Ulici a spus să citesc. Dacă am, chiar mai multe poezii, că poate se vor decide și alții... Am citit două poezii: „Eu”, cu care, cu un an mai târziu, m-a debutat în „România literară” Geo Dumitrescu, și „Bălcescu”. Laurențiu Ulici a

comentat cele două poezii, referindu-se mai mult la poezia „Bălcescu”, în care observase o altă modalitate, mai frustă, de a spune în poezie ceea ce gândise eroul atât de adulat, pe care, nu-i așa, îl puteam vedea nu numai în manuale dar mai ales pe bancnota de o sută de lei. Eu, ce-i drept, foarte rar, mulțumindu-mă, săptămînal, din buzunarul tatălui meu, și cu doi de Tudor Vladimirescu, bani cu care îmi pierdeam orele la cofetăria „Delicia”, unde se consumau adevăratele ședințe de cenaclu ținute de Lucian Valea și cercul lui de scriitori botoșăneni, în care încă nu intrasem. Încurajarea de atunci a fost gestul suprem pentru mine, ca un îndemn de „hai după noi!”. Mîna pe care mi-a întins-o Laurențiu Ulici a însemnat mult în fața profesorilor și colegilor, pe care însă, nonconformist cum eram, cu o ținută neregulamentară, a trebuit să-i părăsesc nu după mult timp de la sosirea în liceu, urmînd, în anul următor, cursurile aceluiași liceu.

Aș mai fi vrut să-l întîlnesc de cîteva ori în acei ani, cînd Geo Dumitrescu și Ștefan Aug. Doinaș îmi acordau atenție prin publicarea poeziilor mele în „România literară” și „Familia”, însă de întîlnit nu l-am mai întîlnit decît în toamna lui 1975, cînd am luat un premiu la Concursul Național de Poezie „Nicolae Labiș” de la Suceava. Mă recunoscuse și am simțit același îndemn în privirile lui. Întîlnirile de atunci, la cele cîteva concursuri naționale de poezie din țară, nu erau ca acum, cînd concurenții stau la aceleași mese cu scriitorii, în aceleași hoteluri cu membrii juriilor. Noi, cei începători, eram cazați fie la internate, fie la alte hoteluri. Juriul, poeți consacrați, critici literari, șefi de reviste, șefi de edituri, toți erau separați, în alte spații decît laureații, și viu supravegheați de activiștii de partid pe ai căror umeri atîrnau invizibile gradele securității ceaușiste. Rar se întîmpla, uneori, să se stea și împreună. Tot Laurențiu Ulici a spart regula aceasta impusă de activiștii de partid. Și de atunci, din 1975, fie primăvară, fie toamnă, vară, iarnă, fie la Suceava, fie la Sighetu Marmăției, fie la Satu Mare, fie la Tulcea, fie la Botoșani, la Râmnicu Sărat, fie la Râmnicu Vâlcea, Drobeta-Turnu Severin sau Cicârlău, mai puțin la București, îl întîlneam pe Laurențiu Ulici, alături de alți scriitori, de la cei mai cunoscuți, la ceilalți, impuși de cutumele partidului unic. Era cel care ne aduna în jurul lui, cu o altfel de „prima verba”, susținîndu-ne în fața juriilor, acordîndu-ne premii, discutînd cu noi pînă noaptea tîrziu, încercîndu-ne memoria, de istorie literară vie, printr-un concurs marca Laurențiu Ulici, prin care dintr-un număr de unsprezece întrebări, pe care el le punea, fără să știe despre cine este vorba, ghicea poetul pe care

preopinentul îl avea în minte. Jovialitatea lui a fost pentru mulți dintre noi – debutanți și prin filtrul lui, fie în juriile de la editurile Eminescu, Albatros sau Cartea Românească, fie prin recomandările făcute conducerilor celorlalte edituri din țară, ca Junimea, Dacia, Facla sau Scrisul Românesc – să mergem mai departe și să ne vedem an de an, din 1984 pînă în 1988, cînd au fost interzise, la Colocviile Naționale de Poezie de la Târgu Neamț, colocvii organizate de Daniel Corbu, împreună cu Aurel Dumitrașcu, Adrian Alui Gheorghe, Nicolae Sava și Radu Florescu, ca într-o adevărată școală de poezie. Dar pînă atunci, în toamna lui 1978, la prima și ultima ediție a Colocviului Național de Poezie de la Iași, Laurențiu Ulici și-a cedat timpul lui de vorbire unui număr de zece poeți, viitori optzeciști, prezenți în sală, pe care a mizat, gest care, astfel, a însemnat și profilarea cenaclurilor literare de mai tîrziu: Cenaclul de Luni, cel din jurul revistei „Dialog” din Iași, și noua serie a „Echinox”-ului clujean, dar și generarea unei emulații remarcabile în centrele mai mici, cum ar fi Cenaclurile Uniunii Scriitorilor din Suceava și Botoșani, care au scos în marsupiile revistelor „Convorbiri literare” și „Ateneu” două noi reviste literare, „Pagini bucovinene” și respectiv „Caiete botoșănene”, precursore ale revistelor de acum „Bucovina literară”, la Suceava, și „Hyperion”, la Botoșani, cenacluri și reviste care au însemnat adevărate pepiniere dacă nu de adevărați poeți – deși și despre aceștia se poate vorbi în unele cazuri – măcar de iubitori și cititori pasionați de poezie. Fără să-și impună acest statut de ferment și emulator de mișcări literare și de viață literară peste tot în țară, Laurențiu Ulici a însemnat pentru acea perioadă, cînd unii dintre criticii literari fie se așezaseră în rubrici de mare influență în paginile unor reviste, fie plecaseră pe la diverse catedre aranjate prin străinătate, omul care crea spații de manifestare liberă tuturor talentelor poetice, eliminînd jocul periculos, de generalizare și anenatizare a vieții culturale de la noi, impus de „festivalul muncii și creației” „Cîntarea României”, prin care tot omul putea fi poet sau artist, înlăturînd prin judecăți de valoare pe toți veleitarii care dădeau buzna cu palmarese cîștigate în etapele locale, județene și naționale ale festivalului de tristă amintire.

Impresionantă rămîne pentru mine întîlnirea de la Sighetu Marmației, alături de Laurențiu Ulici, din toamna lui 1978, cu Nichita Stănescu, aflat în turnee prin țară după apariția cărții *Epica Magna*, care împreună cu *Bunavestire* a lui Nicolae Breban, apărute, ambele, printr-un miracol la Editura Junimea din Iași, lansate la acel colocviu amintit mai sus, au însemnat poate cel mai mare eveniment

editorial al primilor treisprezece ani de dictatură ceaușistă. Nichita era însoțit de Dora. Timp de patru zile, am străbătut, alături de ei, Maramureșul, și al lui Laurențiu Ulici, legat prin părinți de Rona de Jos, dar și al lui Mihai Olos, și el prezent la acele întâlniri de la Sighet, de la Săpînța, de la Cuhea și Bogdana, de la Desești. A fost totul atât de frumos, semăna totul a libertate, a poezie, a viață din plin, încît și acum îmi sunt vii în minte cuvintele lui Nichita Stănescu, atent la plîngerile primarului din Cuhea, care avea pe masă *Biblia* și *Omagiul lui Ceaușescu* – „să fie, *Biblia*, pentru cei întru Dumnezeu, iar *Omagiul* pentru ceilalți, activiștii de partid”, cum a justificat primarul, care era și cîntăreț la biserică, împreunarea ciudată a celor două cărți – cum că ar vrea să facă o statuie ecvestră a lui Bogdan, descălecătorul Moldovei, dar nu are bani, iar de la centru nu primește nimic, poetul i-a spus că de curînd a publicat o carte, iar banii pe care-i va primi pe ea i-i va da, să-i ajungă măcar de potcoave calului... Tocmai îi apăruse *Epica magna* și se bucura de succesul ei, de parcă atunci ar fi publicat prima carte.

În astfel de situații, Laurențiu Ulici știa să comunice la fel cu cei din vârful piramidei, cum îi plăcea lui să așeze valorile, dar și cu cei de la bază, printre care se afla mai tot timpul, așteptînd numele poetului adevărat. Sute și sute de tineri poeți au trecut prin privirile lui cititoare, unii găsindu-și calea, alții rătăcind-o. Era mai peste tot, prin țară, pe unde se organiza ceva dedicat poeziei. Această risipă de timp s-a văzut mai tîrziu, fie prin antologiile scoase – *1001 de poezii românești*, cea mai amplă antologie de poezie românească, realizată cu discernămînt și exigență ce au stîrnit la apariție multe patimi, pentru că în cele zece volume ale ei, fie spațiul cît de generos, nu au putut intra sute de poeți, dar și o antologie apărută postum, dedicată tinerilor din anii optzeci, în care Laurențiu Ulici a văzut o posibilă perspectivă a liricii contemporane românești. Timpul a dovedit că mulți de acolo nu mai sunt, deși în viață, în cărți, alții, deși nu au fost incluși, sunt în primele rînduri. Subiectivitatea și-a făcut și în acele cărți datoria, ca să spun așa, lăsînd lacune sau carențe în viziunea unuia dintre cei mai atenți critici și istorici literari români, din păcate ignorat sau trecut cu vederea de cei care se ocupă de acest domeniu în prezent.

Retras la „Contemporanul”, alături de alți „refugiați” sau „exilați” în interiorul spațiului literar românesc, încetîndu-și rubrica *Prima verba*, adunînd toate articole în cărți ce profilau fondul unei promoții poetice, și anume cea șaptezecistă, revoluția l-a prins pe Laurențiu Ulici în situația de a alege între revista *Luceafărul* și

conducerea Uniunii Scriitorilor din România, fiind de la început unul dintre vicepreședinții acesteia, ca apoi să fie cel ce a salvat viața acesteia, aflată în colaps după plecarea de la conducere a lui Mircea Dinescu. La *Luceafărul* l-a avut de bază pe Ioan Es. Pop, adus din Maramureș, într-un București ros de orgolii, băătăii și valuri de reviste care se nășteau și mureau în aceeași zi. Marius Tupan a preluat frâiele revistei, care, de la an la an a devenit din ce în ce mai insignifiantă, mai ales după moartea tragică a lui Laurențiu Ulici. Risipa de timp l-a făcut pe Laurențiu Ulici să se piardă în tot felul de lucruri mici, alături de oameni în care nu ar fi trebuit să aibă încredere. Astfel, timpul lui de scris s-a transformat ușor-ușor în timp politic, cronofag, inutil, fatal. Printre aceste preocupări multiple, dar mereu cu ochii pe breaslă și pe instituția care-și pierdea din autoritate și de la care, deși o slujea cu devotament, nu a primit, cât a stat în fruntea ei, salariu, l-am prins în mrejele înființării Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”, proiect care i-a plăcut foarte mult și l-a impus în conștiința vieții culturale românești. A fost prezent, ca președinte al juriului, pe care el l-a ales, cu reprezentanți din patru mari centre culturale ale țării – București, Iași, Cluj-Napoca și Timișoara –, timp de nouă ediții, pregătind-o, în fond, și pe a zecea, pe care nu a mai reușit să o modereze și prezideze, moartea survenind cu nici două luni înainte de a se finaliza primul deceniu de existență al acestui râvnit premiu. Colaborarea cu Laurențiu Ulici a fost una extrem de bună, ceea ce a făcut ca premiul, în condiții dificile uneori de organizat, să continue și să adune în panteonul lui cele mai importante nume ale poeziei românești contemporane. Acest lucru l-a remarcat și Nicolae Manolescu, atunci când, în disperare de cauză, m-am dus și i-am propus preluarea președinției juriului, spunând, văzând lista, că toate numele laureaților onorează cu adevărat acest premiu și reprezintă valorile mari ale poeziei noastre. Meritul a fost, neîndoios, al lui Laurențiu Ulici, dar și ai celor care au făcut nominalizările, cum a remarcat într-un interviu criticul atât de timpuriu plecat dintre noi. Faptul că a venit la fiecare ediție, uneori fiind prezent și la edițiile de vară ale Zilelor Eminescu, a dat miză și concretețe acestui premiu. Peste toate acestea, de la Botoșani nu s-a impus niciodată un nume, ci au fost alese de fiecare dată cinci, din care juriul alegea prin vot secret laureatul anului precedent. De altfel, premiul ar fi putut sucomba de la prima ediție, când, în colaborare cu Muzeul Eminescu de la Ipotești, în vara lui 1991, președinte al juriului a fost ales Petru Creția, iar Laurențiu Ulici a acceptat să facă parte din juriu.

Cum Petru Creția, cu o zi înainte, a dispărut, nemaiputându-se desfășura ceremonia de premiere – laureat fiind declarat atunci Mihai Ursachi –, Laurențiu Ulici, de comun acord cu organizatorii și Primăria Botoșani, a instituit regulamentul de acordare a premiului unui poet român contemporan în viață, în ziua de 15 ianuarie, pentru anul precedent. Așa că pentru prima ediție, laureatul anului 1991 a rămas Mihai Ursachi, care a primit laurii pe 15 ianuarie 1992, continuându-se astfel după acel regulament decernarea premiilor celorlalte ediții. Astfel Laurențiu Ulici a devenit președintele juriului pentru primele zece ediții, iar Mihai Ursachi poetul care va înmîna coroana la primele zece ediții. Regulă ce a putut fi respectată de cei doi cu sfințenie, numai cu o singură părere de rău, că la cea de a zecea ediție lui Laurențiu Ulici i s-a luat mișelește, în mod tragic, acest drept și nu a mai putut fi prezent în ianuarie 2001 la Botoșani.

Ultima întâlnire cu el am avut-o la Deva, la una din edițiile festivalului organizat acolo de Paulina Popa. Era pe la mijlocul lunii octombrie. Urma să plec în America. Și am și plecat pe la începutul lunii noiembrie. M-a rugat să-i aduc o invitație pentru a ajunge și el la New-York. Tocmai când tratam pentru acea invitație și pentru rezervarea biletului, perioada de ședere, întâlnirile de acolo, a venit vestea, prin vocea gravă a lui Theodor Damian, că Laurențiu Ulici tocmai murise, în noaptea acelei zile, într-un mod tragic, neelucidat. La Deva vorbisem și despre posibilitatea instituționalizării Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”, cu implicare guvernamentală, prezidențială, cu fonduri care să mărească valoarea pecuniară a premiului. Avea toate frîiele, pe atunci, în mînă. Dar n-a mai fost posibil. I se luase viața. Cine știe cum, cine știe de ce, pentru ce... Oricum, una din pierderile care au lăsat un mare gol în viața literară din România. Se poate spune acum că Laurențiu Ulici a fost o adevărată instituție, că a acoperit cu prezența lui o perioadă de timp importantă din viața literaturii române, pe care nu o vedea doar înghesuită la București, prin cîrciumi, saloane sau în sediul Uniunii, ci peste tot în țară, pe unde era prezent, tocmai pentru a-i lua pulsul. A fost, în acest sens, o instituție, da, dar una nefinanțată, marginalizată acum, în posteritate, din păcate. La zece ani de la dispariția lui tragică, ar trebui ca opera și memoria lui să fie puse în valoare. Viziunile lui din cartea postumă, *Mitică și Hyperion*, consacră un autentic om de cultură, un reper al timpului în care a trăit, cu alonje în posteritate.

Acum cea mai mare parte din cărțile bibliotecii sale, cele mai multe cu autograf de la autorii lor, se află în Biblioteca de Poezie de la Ipotești, idee, de altfel, ce i-a aparținut. Iată că acum este omagiat la aproape 30 de ani de la tragica lui dispariție, un gest pe care ar trebui să-l ia în seamă și să-l amplifice toți cei care l-au cunoscut și s-au bucurat de prietenia lui.

TIHNA

- în amintirea lui *Laurențiu Ulici*

De câte ori mergeam la Sighet, de la Borșa în sus aerul
trecea printr-o pîlnie cu miros de prun,
nările noastre însetate rămîneau mereu în urmă, pe dealuri
ca niște armăsari pe spinările iepelor,
ochii se pironeau în țoiuri de sticlă
și pînă nu-și trăgeau pleoapele peste lacrimile femeilor adunate acolo
nu adormeau, așa cum vedeam prin bodegi
capete de cosași osteniți adunate în poalele nevestelor
guralive, izvoare coborîte printre pietre
în heleșteele de la marginea drumului –

liniștea se cuibărea apoi în alt sat, sub popii de fîn
ce sprijineau cerul dintre Petrova și cele două Rone,
după ce prin Vișeu stăteam lipiți cu ochii de ferestre
ca ambalajele aduse de vînt și fixate pe garduri
sau ca afișele electorale din care curgeau minciunile
făcute terci în gura bețivilor deschisă ca în *Țipătul* lui Munch,
o sete imensă de-a ne opri și noi la familia Tivadar,
care, din comîndul lui Miciurin, ne-a dat
cea mai bună palincă, veche de zece ani, maică,
că Ion al nost n-a mai apucat să bea din ea,
că nu i-au ajuns cîrciumile din Rona, Crăciunești, Tisa și Sighet,
s-a dus pîna la Ieud de unde l-am adus într-un sac,

și ne potoleam și noi setea pe încă un an,
era bună și cea de la Mițu, cel care o aduna din uiumul
pe care-l primea pentru că-și pierdea nopțile lângă
cazanele dintre dealuri,
iar cea de la Popa, de vizavi de biserică, ne prisosea
și ne țineam cu ea prietenii pe timp de iarnă
care roiau ca musculițele în jurul unui cotor de măr
uitat în bucătărie mai multe zile la rând,
da, dar nici cea de la Echim sau Muste nu era de lepădat,
las-o acolo, să fie, să nu trebuiască –
și așa liniștea noastră semăna cu tihna dealurilor care coborau
pe lângă Iza și Mara direct în Tisa,
iar de acolo secau birturile prin cele un milion de pîlnii
mereu deschise, trase acolo de creionul de tîmplărie al lui Molotov,
ca într-un muzeu închis din care ieșeau șoarecii
din cizmele soldatului eliberator plecat să se răcorească în Siberia –

dar această liniște nu era pe deplin aciuată în noi,
mereu între două mîini există un trup însetat,
cei un milion de inși care uneori poposesc în el
se manifestă zgomotos, cîntă,
vor să iubească un milion de femei rumene
ca niște castane aburinde în piață,
vor să bea la nesfîrșit,
vor să sară gardul pînă la Apșa,
vor să recite poezii,
vor să se bată,
vor să se ia de urechi, vor să se privească în ochi,
vor să se împace,
vor să încalece,
vor să descalece,
vor pancove și nuci în curte la Ghiță Pîrja,
vor să intre în galeria lui Făt, pe pereții unei săli de clasă,

vor să intre în istoria literaturii
ca niște faraoni în piramida lui Ulici
zidită la bază din milioane de pietre, iar în vîrf
mereu altă piatră urcată de sisiful din mintea zidarului,
vor acolo, sus,
deși la bază este mult mai sigur,
nu vor să se culce,
vor să-i prindă zorii veseli ca desenele pe crucile din Săpînța,
nu vor să mai asculte,
nu ostenesc, deși trupul cade unde apucă și din el învie Vinicius
și recită cu trandafirul în mână
în fîntîna arteziană din restaurantul hotelului,
din el se ivește Muri cîntînd „nu-i lumină nicării, c-or murit tăți oamenii”,
și deodată în jurul lui zece femei cu zece pahare în mână
îl poartă pe scut,
și, zdup, se face lumină peste tot
și viața o ia de la capăt,
din cer atîrnă un candelabru imens,
iar din mîna lui Dumnezeu cade tihna peste cei un milion de oameni
adunați între cele două mîini,
toți se-ntreabă al cui o fi trupul acela atît de palid și de frumos,
o fi vreun înger,
nu că e prea bătrîn,
o fi vreun heruvim,
nu că Dumnezeu nu-i lasă slobozi pe pîmînt, decît prin cer,
iar acolo încă nu am ajuns, să vedem cum e,
și trupul nu spune nimic,
dar dintr-odată i se face sete și gura lui învie, coboară de pe cruce
și bea,
cei un milion de oameni se fac iarăși zgomotoși,
lumea e din nou plină de ei,
vor aceleași lucruri ca ieri,
iar mîne va fi la fel,

ce bine ar fi să fie tot timpul sîmbătă și duminică,
ce bine ar fi să avem tot timpul în jurul nostru zece femei
cu zece pahare în mîini, spune Muri al cărui somn îi lipește gura de buza
paharului,
iar ochii îi cad în gol
într-un cer mic ca un țoi din care nu poți sări
în lume vesel, așa cum i-ar fi plăcut trupului
să iasă de sub cearșafuri
ca ochiul divin de sub vălurile cerului –

la întoarcere de la Sighet totul se copie,
aceleași dealuri tihnite, aceiași munți,
aceleași nări ca niște pîlnii prin valurile de pruni,
altă tristețe
cînd descălecăm în Moldova direct în mormînturi
de unde ne vor trezi femeile să ne pună iarăși la treabă...

(noiembrie 2000, New York)